



EDITIE 1.1

AI-Act Bewijsdossier

In vier weken aantoonbaar in orde

Jan Willem van Veen · Principal Enterprise Architect

Een praktisch basisdossier voor organisaties die AI gebruiken. Geen verklaring van volledige naleving en geen juridisch advies.

Peildatum 22 september 2026

Inhoud

Over deze editie	3
Hoe u dit boek gebruikt: vier weken	4
Deel I: Wat er geldt	7
1. Wat geldt er vandaag	7
2. Bent u aanbieder of gebruiksverantwoordelijke?	15
Deel II: De vier dossiers die nu af moeten	25
3. Dossier A: Inventarisatie, inclusief shadow AI	25
4. Dossier B: bewijs van inspanning onder artikel 4	34
5. Dossier C: transparantie onder artikel 50	43
6. Dossier D: Verboden praktijken	53
Deel III: Vooruit	62
7. Hoog risico: de zestien maanden die u cadeau hebt gekregen	62
8. De map	71
Deel IV: Vijf organisaties, vijf dossiers	79
Praktijkbeeld 1: De gemeente die haar eigen lijst niet geloofde	79
Praktijkbeeld 2: De zorgorganisatie die niet nóg een programma wilde	81
Praktijkbeeld 3: Het maakbedrijf met zestig mensen en nul juristen	82
Praktijkbeeld 4: De mbo-instelling en de aanschaf die niet doorging	83
Praktijkbeeld 5: De softwareleverancier die de andere kant van de tafel zag	85
Deel V: De vragen die u gaat krijgen	87
Van de directie	87
Van de ondernemingsraad	88
Van klanten en in aanbestedingen	88
Van de toezichthouder	89
Van medewerkers en uit de organisatie	89
De lastige drie	89
Bijlagen	91
Bijlage A: De templates	91
Bijlage B: Begrippen	93
Bijlage C: Bronnen	98
Bijlage D: Eindchecklist	100
Colofon	105

AI-Act Bewijsdossier

In vier weken aantoonbaar in orde, editie 2026/2027

Voor Nederlandse organisaties die AI gebruiken en moeten kunnen laten zien dat ze het op orde hebben

Jan Willem van Veen Principal Enterprise Architect

Editie 1.1 · peildatum 22 september 2026

Over deze editie

Dit boek is geen uitleg van de AI-verordening. Er zijn inmiddels tientallen boeken die de verordening uitleggen en de meeste doen dat beter dan dit boek zou kunnen, omdat ze door juristen zijn geschreven. Dit boek gaat over iets anders: over wat u in een map moet hebben liggen als iemand ernaar vraagt.

Die vraag komt namelijk. Niet noodzakelijk van een toezichthouder, eerder van een klant met een leveranciersvragenlijst, van een aanbestedende dienst, van een accountant die zijn eigen controleprogramma heeft uitgebreid, van een ondernemingsraad die iets heeft gelezen, of van een journalist na een incident. In alle gevallen is het antwoord hetzelfde: u laat zien wat er is gebeurd, wanneer en door wie. Plannen en ambities tellen daarbij niet mee. Dat is een bewijsdossier.

De stelling van dit boek in één zin: voor de grote meerderheid van de organisaties is compliance met de AI-verordening een administratief probleem en administratieve problemen lost u op met een map, een eigenaar en een datum.

Die meerderheid is een inschatting, geen meting. Ze berust op wat organisaties feitelijk gebruiken: kantoorsoftware met AI-functies, een chatbot, een assistent in de tekstverwerker. Zodra u systemen inzet die besluiten over mensen raken, verschuift het beeld en wordt het wél een juridisch en technisch vraagstuk. Let op de status van die formulering: "besluiten over mensen" is in dit boek een screeningsvraag om kandidaten te vinden, geen juridische categorie. Of een systeem werkelijk hoog risico is, volgt pas uit de kwalificatietoets van artikel 6 in samenhang met bijlage I of III. Hoofdstuk 7 gaat daarover.

Dat klinkt onderkoeld en dat is het ook. Er is een adviesmarkt ontstaan die u een programma verkoopt: een volwassenheidsmodel, een stuurgroep, een maturity assessment, een certificeringstraject, een AI-officer. Voor een klein deel van de organisaties, aanbieders van hoogrisicosystemen, grote uitvoeringsorganisaties, banken en verzekeraars, is dat terecht. Voor de meeste andere is het antwoord kleiner, goedkoper en saaier dan de markt suggereert. Dit boek beschrijft dat kleinere antwoord en het zegt er eerlijk bij waar het ophoudt.

Peildatum. De inhoud van dit boek is bijgewerkt tot 22 september 2026 en verwerkt Verordening (EU) 2026/1744, de Digital Omnibus op AI, die op 27 juli 2026 in werking is getreden. Die verordening heeft de deadlines waar de meeste organisaties zich op voorbereidden ingrijpend verlegd. Als u materiaal gebruikt dat dateert van vóór eind juli 2026, werkt u met een verkeerde tijdlijn. Dat geldt ook voor een

aanzienlijk deel van de online naslag: veel veelgebruikte artikelpagina's tonen nog de ongewijzigde tekst uit 2024. Hoofdstuk 1 begint daarom met de kalender zoals hij nu is.

Wat dit boek niet is. Het is geen juridisch advies; het is geschreven door een architect, niet door een advocaat en het colofon zegt dat nog een keer. Het is geen implementatieprogramma met werkstromen en mijlpalen. Het is geen certificering en het leidt er niet toe. En het is geen naslagwerk op de verordening: waar u de exacte tekst nodig hebt, staat de verwijzing erbij en gaat u naar de bron.

Wat dit boek wel is. Een werkmap. Acht hoofdstukken die elk eindigen met wat er concreet in uw dossier belandt, vijf samengestelde praktijkbeelden die laten zien hoe zo'n dossier er in verschillende organisaties uit kan zien, twintig vragen die u gaat krijgen met het antwoord dat een goed dossier mogelijk maakt en een los pakket met dertien templates, waaronder bewerkbare Excel- en Word-werkbestanden. Als u alles uit dit boek doet, hebt u geen volwassen AI-governance, wel een dossier dat klopt.

Wat editie 1.1 verandert. Deze editie verwerkt een tweede review van het manuscript en het templatepakket. Alle juridische uitspraken zijn opnieuw getoetst tegen de geconsolideerde tekst van de verordening zoals die sinds 27 juli 2026 luidt; op een aantal plaatsen is de formulering gecorrigeerd of aangescherpt, onder meer bij de rolbepaling, de reikwijdte van de grondrechteneffectbeoordeling, de plaats van emotieherkenning en biometrische categorisering buiten het verbod en de nummering van artikel 3. Het templatepakket heeft een dertiende template gekregen, T13 voor de voorbereiding op hoog risico; Deel V is omgezet in een tabel met per vraag het bewijsstuk, de map en de eigenaar. De peildatum is verschoven naar 22 september 2026.

Hoe u dit boek gebruikt: vier weken

Het dossier waar dit boek naartoe werkt, is in vier weken op te bouwen als u er per week een dagdeel voor vrijmaakt. Dat is de belofte op de omslag en ze slaat op het basisdossier: register, rolbepaling, verbodencheck, geletterdheid en transparantie. Het hoogrisicospoor uit hoofdstuk 7 valt erbuiten; dat is een traject van maanden met een eigen einddatum. De vier weken zijn een ervaringscijfer: het werk zelf is klein, het wachten op antwoorden van leveranciers en collega's is wat de doorlooptijd bepaalt. Vandaar de volgorde: alles wat op anderen wacht, zet u in week één in gang.

Week 1, vragen uitzetten en inventariseren. De uitvraag naar wat er in de organisatie wordt gebruikt (hoofdstuk 3, T2) en tegelijk de eerste uitvraag naar uw leveranciers (T10a). Beide hebben een reactietijd van een tot drie weken; als u ze in week drie verstuurt, wordt uw project een kwartaalproject. Ondertussen haalt u zelf op wat u zonder medewerking kunt vinden: facturen, softwareregister, releasenotes.

Week 2, register, rolbepaling en verbodencheck. De antwoorden komen binnen; u vult T1, beslist per systeem welke rol u heeft (hoofdstuk 2, T3) en loopt de verbodencheck langs het register (hoofdstuk 6, T4). De check zelf kost twee uur; de schriftelijke leverancievragen die eruit volgen, verstuurt u deze week, zodat de antwoorden er in week 4 zijn. Aan het eind van deze week weet u waar u staat en, belangrijker, welke twee of drie systemen de rest van uw aandacht verdienen.

Week 3: de twee dossiers die af moeten. Geletterdheid (hoofdstuk 4: T5, T7, T8) en transparantie (hoofdstuk 5: T9). Dit is het meeste schrijfwerk en het meeste ervan is kopiëren en aanpassen uit het templatepakket.

Week 4, vaststellen en opbergen. De map inrichten (hoofdstuk 8), verantwoordelijkheden beleggen (T12), bestuurlijk vaststellen en de jaarlijkse ronde in de agenda zetten. Wie deze week overslaat, heeft losse documenten in plaats van een dossier en dat verschil is wat een buitenstaander ziet.

Wat er niet in die vier weken past, is het hoogrisicospoor uit hoofdstuk 7. Dat is een traject van maanden en het heeft tot 2 december 2027 de tijd. Wat u er nu al van doet, staat aan het begin van dat hoofdstuk.

Drie soorten uitspraken en hoe u ze herkent

Een boek als dit loopt één groot risico: dat een verstandig advies wordt gelezen als een wettelijke plicht. Daarom staan de dragende uitspraken in gekleurde kaders en betekent de kleur iets.

Wettelijke eis. Dit staat in de verordening, met de vindplaats erbij. Hier hebt u geen keuze, alleen de vraag hoe u het invult.

Dossiermaatregel. Dit staat niet als zodanig in de wet. Zonder deze stap kunt u een eis die er wél is echter niet aantonen. Praktisch noodzakelijk, juridisch niet voorgeschreven.

Eigen keuze. De methode van dit boek, of beleid dat verder gaat dan de wet vraagt. Verdedigbaar, vaak verstandig, maar leg vast dát het een keuze was. Anders leest uw dossier over vijf jaar als een verplichting die niemand u heeft opgelegd.

Leespaden per rol

Niemand hoeft dit boek van kft tot kft te lezen. Vier routes, afhankelijk van wie u bent.

De dossierhouder, degene die het gaat doen, leest alles, in volgorde en houdt het templatepakket ernaast open. Reken op drie tot vier uur lezen, verspreid over de vier weken.

De bestuurder of directeur leest hoofdstuk 1 (wat geldt er), de rollentabel uit hoofdstuk 2, hoofdstuk 8 (wie is eigenaar en wat kost het) en Deel V (de vragen die u gaat krijgen). Een half uur en u weet wat u moet vragen en wat u moet tekenen.

De inkoper of contractmanager leest hoofdstuk 2 (want de rolbepaling bepaalt wat u contractueel moet regelen), hoofdstuk 7 (de leverancierspositie) en T10 in het templatepakket. Daarna leest u praktijkbeeld 4 en 5, want die gaan over uw gesprek.

De uitvoerder in HR, communicatie of klantcontact leest hoofdstuk 4 (geletterdheid) en hoofdstuk 5 (transparantie), plus T7 en T9. Dat is uw hele wereld; de rest is voor de dossierhouder.

Leespaden per organisatietype

De hoofdstukken zijn voor iedereen hetzelfde, maar het zwaartepunt verschilt sterk per soort organisatie. Zoek hieronder de beschrijving die het dichtst bij u komt.

Gemeente, uitvoeringsorganisatie of andere overheidsinstelling. Uw zwaartepunt ligt bij de inventarisatie (hoofdstuk 3) en bij hoog risico (hoofdstuk 7): u zit bijna zeker in bijlage III, ook als u dat nog niet weet, werving en selectie, uitkeringen, handhaving, toegang tot voorzieningen. Twee dingen die vooral voor u gelden: de grondrechteneffectbeoordeling van artikel 27, lid 1 (die ook geldt voor private aanbieders van publieke diensten en voor de kredietwaardigheids- en verzekeringstoepassingen van bijlage III, punt 5, onder b en c) en de uiterste datum van 2 augustus 2030 voor bestaande hoogrisicosystemen uit artikel 111, die alleen voor overheidsgebruik geldt. Lees praktijkbeeld 1. Begin bij uw HR-suite en uw handhavingsprocessen, niet bij uw chatbot.

Zorgorganisatie. Uw zwaartepunt ligt bij geletterdheid (hoofdstuk 4), omdat u veel professionals hebt die AI raken zonder het zo te noemen: verslaglegging, triage, roostering, transcriptie. De valkuil is een verplichte e-learning voor iedereen; de oplossing is de gelaagde indeling. Let daarnaast op de grens tussen zorgtoepassingen die onder de medische-hulpmiddelenwetgeving vallen (bijlage I en dus 2 augustus 2028) en toepassingen die dat niet doen. Lees praktijkbeeld 2.

Onderwijsinstelling. U hebt twee sporen die zelden bij dezelfde persoon liggen: transparantie richting studenten (hoofdstuk 5) en hoog risico bij toetsing, toelating en studievoortgang (hoofdstuk 7, onderwijs is een bijlage III-domein). De belangrijkste beslissingen zitten aan de inkoopkant: elk hulpmiddel dat iets zegt over een student is een hoogrisicokandidaat. Lees praktijkbeeld 4.

Mkb zonder AI-product. Uw dossier is klein: register, richtlijn, maatregelenplan, transparantiecheck, verbodencheck. Reken bij enkele tientallen medewerkers op twee dagen werk, verspreid over de vier weken; richting 250 medewerkers wordt het een werkweek, omdat alleen al de inventarisatie dan twee tot drie dagen kost (hoofdstuk 3). Een programma is het in geen van beide gevallen. Bij uitsluitend laagrisicogebruik kunt u dit doorgaans intern opbouwen; juridische toetsing blijft nodig zodra u twijfelt over de aanbiedersrol, over een verboden toepassing of over bijlage III. Sla hoofdstuk 7 rustig over tot u een systeem aanschaft dat besluiten over mensen raakt. Uw echte drijfveer zijn de vragenlijsten van uw grote klanten, lees praktijkbeeld 3 eerst en dan pas hoofdstuk 1.

Softwareleverancier of andere aanbieder. U leest hoofdstuk 2 het grondigst, want de aanbiedersrol verandert alles en daarna hoofdstuk 7 met de blik van degene die de documentatie moet leveren in plaats van vragen. Uw verplichtingen zijn producteisen, geen dossiereisen: logging, uitlegbaarheid en toezichtondersteuning moeten in het product. Lees praktijkbeeld 5.

Financiële instelling, verzekeraar of bank. Kredietwaardigheidsbeoordeling en risicobeoordeling en prijsstelling bij levens- en zorgverzekeringen staan expliciet in bijlage III, punt 5, onder b en c. Voor die toepassingen geldt bovendien de grondrechteneffectbeoordeling van artikel 27, lid 1; die is geen overheidsexclusiviteit. U hebt al een governance-apparaat: het antwoord is bijna altijd om de AI-map aan te haken bij uw bestaande risicobeheer- en modelvalidatiecyclus in plaats van er iets naast te zetten. Hoofdstuk 8 gaat over die keuze.

Deel I: Wat er geldt

1. Wat geldt er vandaag

Er is in juli 2026 iets gebeurd waarover een groot deel van de Nederlandse markt nog op de oude informatie werkt. En omdat die oude informatie geruststellender klinkt dan de nieuwe, wordt zij sneller verspreid dan de correctie.

Op 24 juli 2026 verscheen Verordening (EU) 2026/1744 in het Publicatieblad, de Digital Omnibus op AI. Op 27 juli trad hij in werking. Het is de eerste inhoudelijke wijziging van de AI-verordening sinds de oorspronkelijke tekst in 2024 werd vastgesteld en hij verlegt de deadlines waar de zwaarste voorbereidingsprogramma's aan hingen.

Wat er sindsdien van gemaakt is, in vergaderingen, nieuwsbrieven en LinkedIn-berichten, laat zich in vier woorden samenvatten: *de AI-verordening is uitgesteld*. Die samenvatting is onjuist. Duur onjuist bovendien, want het deel dat níet is uitgesteld raakt de meeste organisaties en is sinds 2 augustus 2026 handhaafbaar.

Dit hoofdstuk zet de kalender recht, ontleedt de vijf misverstanden die daaruit zijn ontstaan, beschrijft wie er in Nederland op toeziet en wat het kost als u de verkeerde versie van de regels hanteert. Het is het enige hoofdstuk dat vooral uitlegt. Vanaf hoofdstuk 2 gaat u vullen.

Waarom het uitstel er kwam

Het uitstel is een uitvoeringsprobleem, geen politieke koerswijziging. De AI-verordening volgt de logica van het Europese productveiligheidsrecht: de wet stelt open geformuleerde eisen aan risicobeheer, datakwaliteit, documentatie en menselijk toezicht en de invulling komt uit geharmoniseerde normen. Wie zo'n norm volgt, mag ervan uitgaan dat hij aan de eis voldoet. Die normen zijn er niet op tijd gekomen: begrippen als "voldoende representatieve data" en "passend menselijk toezicht" bleken lastig te vertalen naar toetsbare eisen. Het gevolg was een kalender waarin de hoogrisicoverplichtingen per 2 augustus 2026 zouden gelden terwijl de meetlat ontbrak, voor aanbieders en toezichthouders allebei. Daar kwam vanaf eind 2025 politieke druk bij om de digitale regeldruk te verlichten; in de vereenvoudigingsagenda van de Commissie was de AI-verordening het dossier met de scherpste combinatie van hoge eisen, korte termijnen en ontbrekende hulpmiddelen. Het resultaat is een Omnibus die tijd koopt op één plek en de rest van het bouwwerk laat staan.

Voor u volgen daar twee dingen uit. De richting van de wetgeving is niet gedraaid: er is niets ingetrokken, niets verzacht in de kern en er zijn twee verboden bijgekomen. En de kans dat er nog een keer aan de kalender wordt gesleuteld is niet nul. Richt uw dossier daarom zo in dat het datumwijzigingen overleeft: inventarisatie, rolbepaling en vastlegging van wat u deed zijn in elke variant van de regels nodig. Hoofdstuk 8 laat zien hoe u dat organiseert.

Wat het uitstel niet betekent

Uitgesteld is één hoofdstuk, niet één wet. De verplichtingen voor hoogrisicosystemen uit bijlage III, zelfstandige systemen op terreinen als werving, beoordeling, onderwijs, kredietwaardigheid en essentiële diensten, schuiven van 2 augustus 2026 naar 2 december 2027. De verplichtingen voor bijlage I, AI die is ingebed in producten die al onder Europese productregelgeving vallen, schuiven van 2 augustus 2027 naar 2 augustus 2028. Ook de nationale regulatory sandboxes zijn een jaar opgeschoven, naar 2 augustus 2027; daarnaast komt er een EU-sandbox bij het AI Office.

Daar houdt het op. Niet uitgesteld zijn de verboden praktijken (sinds 2 februari 2025), de herschreven maar niet geschrapte geletterdheidsverplichting, de verplichtingen voor aanbieders van AI-modellen voor algemene doeleinden en het governance- en sanctieraamwerk (sinds 2 augustus 2025) en vooral de algemene toepassing van de verordening per 2 augustus 2026, inclusief de transparantieplichtingen van artikel 50 en het Europese toezicht- en handhavingskader. Die laatste datum is op de peildatum van dit boek zeven weken oud. Alles wat in Deel II staat, hoort bij het regime dat nú loopt; het uitstel raakt hoofdstuk 7 en verder niets.

De tijdlijn, bijgewerkt

Datum	Wat	Status na de Omnibus
2 februari 2025	Verboden praktijken (art. 5)	Geldt
2 februari 2025	AI-geletterdheid (art. 4)	Geldt: herschreven, niet uitgesteld
2 augustus 2025	Verplichtingen voor GPAI-modellen, governance, sanctieregime	Geldt
2 augustus 2026	Algemene toepassing; transparantieplichtingen (art. 50); Europees toezicht- en handhavingskader van toepassing	Ongewijzigd
2 december 2026	Twee nieuwe verboden (art. 5): AI voor niet-consensuele intieme beelden en voor materiaal van seksueel kindermisbruik	Nieuw
2 december 2026	Einde overgangstermijn machineleesbare markering (art. 50 lid 2) voor systemen die vóór 2 augustus 2026 op de markt waren	Nieuw
2 augustus 2027	Nationale regulatory sandboxes operationeel; daarnaast EU-sandbox bij het AI Office	Uitgesteld (was 2 augustus 2026)
2 december 2027	Verplichtingen hoogrisicosystemen bijlage III (zelfstandige systemen)	Uitgesteld (was 2 augustus 2026)
2 augustus 2028	Verplichtingen hoogrisicosystemen bijlage I (ingebed in gereguleerde producten)	Uitgesteld (was 2 augustus 2027)

Print hem uit en hang hem op bij degene die het dossier gaat houden. Zet er de datum onder waarop u hem hebt vastgesteld; waarom die datum bewijs is, leest u aan het eind van dit hoofdstuk.



Figuur 1. De toepassingskalender na de Digital Omnibus. Groen is wat vandaag geldt, goud wat er in december 2026 bij komt, donkerblauw wat is uitgesteld.

De vijf misverstanden die u geld kunnen kosten

Misverstand 1: "De AI-verordening is uitgesteld."

Nee. Uitgesteld is één hoofdstuk, dat over hoogrisicosystemen; het raakt een minderheid van de organisaties. Alles wat de meerderheid raakt, is per 2 augustus 2026 gewoon van kracht.

Dit misverstand is wijdverbreid omdat de berichtgeving in mei en juni 2026 zich richtte op het uitstel en niet op wat er níet werd uitgesteld. Het gevolg is dat een deel van de markt in de zomer van 2026 het voorbereidingstempo heeft teruggeschroefd op het moment dat het toezicht begon.

Het beeld. Een accountants- en advieskantoor met negentig medewerkers had in het voorjaar een werkgroep AI-verordening ingericht: vier mensen, een dagdeel per maand, met als eerste opdracht de inventarisatie. In juni las de bestuursvoorzitter dat "Brussel de AI-wet met een jaar heeft uitgesteld" en zette de werkgroep on hold tot het najaar.

Wat het kost. Vier maanden voorbereidingstijd, ingeleverd in de enige periode waarin die nog rustig te besteden was. De inventarisatie die in mei twee dagen had gekost, moet nu onder tijdsdruk gebeuren zodra er een klantvragenlijst binnenkomt en kost dan een week, want het antwoord moet ook nog verdedigbaar zijn. De echte prijs is niet het werk; het is dat u het werk doet met een deadline van een ander.

Misverstand 2: "Artikel 4 is afgeschaft of vrijblijvend geworden."

Artikel 4 is volledig herschreven, maar niet geschrapt. De verandering is van aard, niet van bestaan: waar u eerst moest zorgen dát uw personeel een toereikend niveau van AI-geletterdheid hééft, moet u nu maatregelen nemen die de ontwikkeling daarvan ondersteunen, passend bij de kennis, ervaring, opleiding en context van de betrokkenen. Juridisch is dat de stap van een resultaatsverplichting naar een inspanningsverplichting. De nieuwe tekst zegt er expliciet bij dat u geen specifiek kennisniveau van een individuele medewerker hoeft te garanderen. Een verplichte cursus, een examen of een certificaat schrijft de tekst niet voor.

Dat klinkt als verlichting en dat is het ook. Kijk alleen wat het met de bewijslast doet. Bij een resultaatsverplichting toont u een eindstand aan. Bij een inspanningsverplichting toont u een *inspanning* aan en een inspanning bestaat alleen als hij is vastgelegd. Het effect van de versoepeling is dat de

aandacht verschuift van het examen naar het dossier. Voor u betekent dat: minder druk om iedereen te certificeren, meer druk om te administreren wat u gedaan hebt.

De verplichting geldt voor elke organisatie die AI-systemen aanbiedt of gebruikt binnen de EU, ongeacht omvang, sector of risicoclassificatie van het systeem. Een team van vier dat ChatGPT gebruikt voor conceptteksten valt eronder.

Het beeld. Een woningcorporatie had voor het najaar een verplichte e-learning ingekocht voor alle driehonderd medewerkers, inclusief kennistoets en certificaat, omdat "de wet een toereikend niveau eist". Na de Omnibus schrapte de HR-directeur het hele traject: de eis was immers weg.

Wat het kost. Twee keer verkeerd. Het oorspronkelijke traject was overgedimensioneerd: een toets met certificaat bewijst iets wat de wet niet vraagt en levert bovendien een oordeel per medewerker op dat u vervolgens als personeelsgegeven moet beheeren. Maar door het volledig te schrappen staat er nu niets meer tegenover de verplichting die er wél is. De verdedigbare middenweg is goedkoper dan beide: een uitgereikte gebruiksrichtlijn, een gelaagde indeling en een registratie van data. Hoofdstuk 4 werkt dat uit: de templates T5 tot en met T8 zijn de invulling. Reken op een fractie van het budget dat de e-learning zou hebben gekost en op een dossier dat sterker is.

Misverstand 3: "Wij gebruiken alleen standaardtools, dus wij vallen erbuiten."

Wie Copilot, ChatGPT, Claude, Gemini of een AI-functie in een bestaand vakpakket gebruikt, is gebruiksverantwoordelijke in de zin van de verordening. De verplichtingen voor gebruiksverantwoordelijken zijn lichter dan die voor aanbieders, maar ze bestaan. Artikel 4 is er één van. Artikel 50 kan er één van zijn zodra u met die tools naar buiten treedt. En het verbod van artikel 5 kent geen ondergrens: het geldt ongeacht of u het systeem zelf hebt gebouwd of het als knop in uw contactcenterpakket aantreft.

Het beeld. Een ingenieursbureau met vijfenveertig medewerkers, één IT-beheerder in deeltijd. Alles draait in een standaard kantooromgeving; er is nooit "AI ingekocht". Bij de inventarisatie uit hoofdstuk 3 komen elf functies boven water die met een update zijn meegekomen, waarvan drie standaard aanstonden.

Wat het kost. Geen geld, om te beginnen. Wel geloofwaardigheid: het antwoord "wij gebruiken geen AI" in een leveranciersvragenlijst is aantoonbaar onjuist zodra iemand doorvraagt en dat laat zich met een correctie niet meer repareren. Wie eerlijk elf regels in een register zet, is beter af dan wie er nul opgeeft.

Misverstand 4: "Wij hebben een hoogrisicosysteem, dus voor ons is alles uitgesteld tot december 2027."

Dit is het gevaarlijkste van de vijf, omdat het bij de organisaties leeft die de meeste tijd nodig hebben.

Drie correcties. Ten eerste: het uitstel betreft de hoogrisicoverplichtingen, niet de rest van de verordening. Op datzelfde systeem gelden vandaag de verboden praktijken, de geletterdheidsinspanning en, als er burgers, klanten of sollicitanten mee in aanraking komen, de transparantieplichtingen. Ten tweede: buiten de AI-verordening verandert er niets. De AVG, het discriminatierecht en uw sectorale regelgeving gelden onverkort en bij systemen die besluiten over mensen raken zijn dat doorgaans de eerste kaders waarop u wordt aangesproken. Ten derde, de kern: artikel 111 bevat een eigen overgangsregime voor hoogrisicosystemen die al vóór de toepassingsdatum in de handel waren gebracht of in gebruik genomen. Dat artikel is door de Omnibus gewijzigd, dus werk hier uitsluitend met de geconsolideerde

tekst. De hoofdregel is dat zulke systemen pas onder de verordening vallen zodra hun ontwerp significant wordt gewijzigd; de overgangspositie kan op type- of modelniveau doorwerken. Hoofdstuk 7 werkt die analyse in vijf stappen uit. Voor hoogrisicosystemen die door overheidsinstanties worden gebruikt geldt daarbovenop een uiterste datum: die moeten hoe dan ook uiterlijk 2 augustus 2030 voldoen.

Dat regime is smaller dan het lijkt. Het is overgangsruimte voor uw bestaande landschap, geen uitstel voor iets nieuws. Elk systeem dat u vanaf de toepassingsdatum aanschafft of in gebruik neemt, valt er direct en volledig onder. En "significante wijziging van het ontwerp" is het soort begrip waarvan u de uitleg niet wilt laten afhangen van de herinnering van de beheerder die er in 2028 nog werkt. Leg per bestaand hoogrisicosysteem vast wanneer het in gebruik is genomen, welke wijzigingen er sindsdien zijn doorgevoerd en wie heeft beoordeeld of die significant waren. Dat is één blad in de map en het is het enige bewijs dat u later hebt.

Het beeld. Een leasemaatschappij gebruikt sinds 2023 een model dat kredietwaardigheid van aanvragers scoort. Kredietwaardigheid staat in bijlage III. De risicomanager concludeerde na de Omnibus dat er tot eind 2027 niets hoefde en zette het onderwerp op de agenda van Q1 2027.

Wat het kost. De verplichtingen die per 2 december 2027 gaan gelden voor een gebruiksverantwoordelijke van een hoogrisicosysteem (logbestanden bewaren, betekenisvol menselijk toezicht beleggen, betrokkenen informeren) hebben een doorlooptijd die niet in één kwartaal past. Logging die u in november 2027 aanzet, levert in december 2027 een leeg archief op. En als blijkt dat de leverancier de vereiste documentatie niet gaat leveren, is vervanging van een kernsysteem een project van een jaar. Hoofdstuk 7 gaat hierover: het uitstel is zestien maanden werk.

Misverstand 5: "Nederland heeft de uitvoeringswet nog niet af, dus er is nog geen toezicht."

De Uitvoeringswet AI-verordening was tot 1 juni 2026 in internetconsultatie en zal naar verwachting later gereed zijn dan de verordening voorschrijft. Het kabinet erkent dat zelf. Maar "er is nog geen toezichthouder aangewezen" is iets anders dan "er wordt niet gekeken". Het Europese toezicht- en handavingskader is sinds 2 augustus 2026 van toepassing; alleen de definitieve Nederlandse aanwijzing en bevoegdheidsverdeling waren op de peildatum nog niet afgerond. De sectorale inspecties die u al kent hebben hun bestaande bevoegdheden gewoon behouden. In de praktijk komt de eerste vraag naar uw dossier bovendien vaak van een klant, een accountant, een ondernemingsraad of een aanbestedende dienst. Zie de volgende twee secties.

Het beeld. Een logistiek dienstverlener met tweehonderd medewerkers kreeg van zijn bedrijfsjurist het advies te wachten tot de uitvoeringswet er was, "want dan weten we pas wat er van ons wordt verwacht".

Wat het kost. Zeven weken later kwam er een aanbesteding langs waarin AI-governance als gunningscriterium was opgenomen. De uitvoeringswet was daar niet relevant; de map was dat wel.

Wie er in Nederland toeziet en waarom uw verplichtingen daar niet op wachten

Scheid twee dingen die vaak door elkaar lopen: wat er geldt en wie het handhaaft. Wat er geldt, volgt rechtstreeks uit de verordening. Een Europese *richtlijn* moet worden omgezet in nationaal recht en werkt in beginsel pas via die nationale wet; een *verordening* is rechtstreeks toepasselijk en geldt in alle

lidstaten vanaf de datum die er zelf in staat. De AI-verordening is een verordening. De AVG was dat ook en niemand vroeg zich in 2018 af of de Uitvoeringswet AVG eerst af moest zijn. Wie de Nederlandse wet wil afwachten, maakt daarom een juridische denkfout en die komt vaker voor dan u zou verwachten. Een verzekeringsmakelaar met honderdtwintig medewerkers liet het onderwerp liggen op gezag van een externe adviseur die "eerst de Nederlandse wet" wilde afwachten. Dat advies is onbruikbaar: elk uur dat u nu in het register en de rolbepaling steekt, had u onder elke uitvoeringswet nodig gehad.

Wie het handhaaft, is het institutionele deel en dat regelt de Uitvoeringswet AI-verordening: wie er wordt aangewezen als toezichthouder, welke bevoegdheden die krijgt, hoe de sanctieprocedure loopt en hoe toezichthouders samenwerken. Dat bepaalt wie u aanspreekt en waarmee, niet óf uw verplichtingen bestaan. Het wetsvoorstel ging in april 2026 in consultatie en is op de peildatum van dit boek nog niet in werking; tot die tijd is het toezichtmodel hieronder een voornemen en geen wettelijke grondslag. De handhavingsketen is dus aan de achterkant onaf terwijl de norm aan de voorkant hard is. Dat laat toepasselijke Europese bevoegdheden en bestaande privacyrechtelijke, sectorale, contractuele en civiele routes onverlet.

Wat er in het voorstel staat, is voor uw voorbereiding bruikbaar. Nederland kiest daarin voor een sectoraal model met ongeveer tien markttoezichthouders die elk binnen hun eigen domein optreden: de IJG in de zorg, de NVWA op productveiligheid, AFM en DNB in de financiële sector, de RDI op draadloze apparatuur en digitale infrastructuur. De gedachte erachter is dat sectorkennis zwaarder weegt dan technologiekennis. Discussieerbaar, maar met een praktische consequentie voor u: uw AI-toezichthouder wordt waarschijnlijk de inspectie die u al eerder over iets anders heeft bevestigd. Voor terreinen zonder duidelijk sectorloket wordt de Autoriteit Persoonsgegevens voorgesteld; de AP heeft daarvoor al een directie Coördinatie Algoritmes en krijgt samen met de RDI de coördinerende rol in het stelsel. Op Europees niveau ligt het zwaartepunt voor modellen voor algemene doeleinden bij het AI Office; dat raakt u alleen indirect, via uw leveranciers.

Voor de meeste lezers van dit boek komt het hierop neer: uw toezichthouder wordt waarschijnlijk de AP en anders de inspectie die u al kent. In beide gevallen is de eerste stap dezelfde, een informatieverzoek. De rekening waar u zich zorgen over moet maken, komt bovendien meestal niet uit die keten. De volgende sectie laat zien waar hij dan wel vandaan komt.

Wat er op het spel staat

Het sanctiekader is fors en het is bewust fors. Artikel 99 van de verordening kent drie niveaus. Voor het overtreden van de verboden praktijken uit artikel 5 geldt een maximum van 35 miljoen euro of 7 procent van de wereldwijde jaaromzet, het hoogste van de twee. Voor de meeste andere overtredingen ligt het maximum op 15 miljoen euro of 3 procent van de wereldwijde jaaromzet. Voor het verstrekken van onjuiste, onvolledige of misleidende informatie aan een toezichthouder geldt 7,5 miljoen euro of 1 procent. Voor het midden- en kleinbedrijf, inclusief startups, geldt bij elk van die niveaus het laagste van het bedrag en het percentage: een correctie die voorkomt dat een absoluut bedrag een klein bedrijf onmiddellijk omvertekt.

Twee dingen vallen op aan dat derde niveau. Het is het enige dat niet over uw AI gaat maar over uw antwoord en het is het enige dat u volledig zelf in de hand hebt. Wie een informatieverzoek beantwoordt

met een register dat niet klopt, voegt een overtreding toe aan de vraag die nog beantwoord moest worden. Dat is een sterk argument om nu vast te leggen wat u weet, met de onzekerheden erbij, in plaats van later te reconstrueren wat goed uitkomt.

Eén nuance die u in vrijwel geen enkele samenvatting tegenkomt en die u wél moet kennen. Het tweede niveau van 15 miljoen of 3 procent geldt niet voor "alle overige overtredingen": artikel 99 somt limitatief op om welke bepalingen het gaat, onder meer de verplichtingen van aanbieders en gebruiksverantwoordelijken van hoogrisicosystemen en de transparantieplichtingen van artikel 50. De Omnibus heeft die opsomming met punt d bis van artikel 99, lid 4, uitgebreid met de samenwerkingsplicht van artikel 25, leden 2 en 4 (zie hoofdstuk 2); ook die valt dus onder het tweede niveau. **Artikel 4 staat niet in die opsomming.** De geletterdheidsverplichting kent dus geen eigen boetecategorie. Dat is het verkeerde moment om opgelucht adem te halen, om drie redenen. Het ontbreken van een boetemaximum betekent niet dat de verplichting vrijblijvend is: een toezichthouder kan naleving via zijn reguliere bevoegdheden afdwingen en het antwoord dat u geeft op de vraag "wat hebt u gedaan?" valt wél onder het derde niveau. Bovendien is artikel 4 het eerste waar iedereen naar vraagt, omdat het voor elke organisatie geldt. En een dossier dat op dit punt leeg is, zegt iets over de rest van de map dat u niet wilt zeggen.

Dat maximum is echter niet het realistische scenario voor een middelgrote Nederlandse organisatie en het is ook niet de reden om dit boek af te maken. De consultatieversie van het algemene Handhavingsbeleid van de Autoriteit Persoonsgegevens uit april 2026 wijst in een andere richting: handhaving is daarin in de eerste plaats gericht op het beëindigen van overtredingen en het bereiken van normconform gedrag. Neem dat voor wat het is: een consultatieversie van algemeen beleid, niet specifiek over de AI-verordening en niet bindend voor hoe AI-Act-handhaving zal verlopen. Als indicatie van de werkwijze van een Nederlandse toezichthouder is het bruikbaar: die begint doorgaans met vragen en niet met boetes. Zo'n begin ziet er doorgaans uit als een brief waarin staat dat u binnen vier weken een overzicht aanlevert van de AI-systemen die u gebruikt en van de maatregelen die u hebt genomen.

Dat informatieverzoek is waar dit boek voor gemaakt is. Vier weken is genoeg om een goed bijgehouden dossier uit te printen en te versturen. Vier weken is te kort om een register op te bouwen, een rolbepaling te doen, leveranciers te bevragen en een maatregelenplan door de directie te laten vaststellen. Het verschil tussen die twee situaties is administratief en u kunt het de komende vier weken wegwerken.

En dan de wending die de meeste directies verrast: de eerste rekening komt vrijwel nooit van de toezichthouder. Hij komt uit de keten. Een klant met een eigen complianceafdeling stuurt een leveranciersvragenlijst met de vraag "beschrijf uw AI-governance". Een aanbesteding hangt punten aan aantoonbaar AI-beleid. Een accountant neemt een vraag op in de managementletter en een verzekeraar vraagt ernaar bij verlenging van de aansprakelijkheidsdekking. Een ondernemingsraad wil weten of er AI op het personeel wordt gebruikt en verwacht binnen een week een uitdraai. Geen van die partijen kan u beboeten. Ze kunnen u wel een opdracht kosten, een verlenging, of een halve dag ongemakkelijke uitleg in de auditcommissie.

Dat maakt het rekensommetje eenvoudiger dan het lijkt. Reken uit hoe groot de kans is dat iemand het komende jaar om dit dossier vraagt; de kans dat een toezichthouder aanklopt is daar maar een klein deel van. Bij organisaties die zaken doen met de overheid, met grote concerns of in een gereguleerde sector is

dat een planning. Deel V geeft de twintig vragen die daarbij het vaakst worden gesteld, met het antwoord dat een goed dossier mogelijk maakt.

Wettelijke eis. Artikel 99 stelt de boetemaxima vast: tot 35 miljoen euro of 7 procent van de wereldwijde jaaromzet voor de verboden praktijken van artikel 5, tot 15 miljoen of 3 procent voor de bepalingen die het artikel met zoveel woorden opsomt (waaronder artikel 50 en de hoogrisicoverplichtingen) en tot 7,5 miljoen of 1 procent voor het verstrekken van onjuiste informatie. Voor het mkb geldt telkens het laagste van bedrag en percentage.

Waar dit boek ophoudt

De kwalificatie van een specifiek systeem (valt het onder bijlage III, bent u aanbieder geworden, raakt uw risicoprofilering aan het verbod op sociale scoring) is juridisch werk; op de plaatsen waar die grens ligt, staat dat erbij. Er staat ook bij wanneer iets een letterlijke wettelijke eis is en wanneer het een verdedigbare invulling van een open norm is. Voor een organisatie tot enkele honderden medewerkers is een programma duurder dan het probleem; wat u nodig hebt is een dossierhouder, zeventien documenten en een jaarlijks moment; hoofdstuk 8 beschrijft dat. En er bestaat geen keurmerk dat u "AI-Act-compliant" maakt; de verordening voorziet er voor gebruiksverantwoordelijken niet in. Wat u kunt bereiken is aantoonbaarheid: een map die de vragen beantwoordt op het moment dat ze worden gesteld.

Wat de directie tekent. Drie documenten uit dit boek dragen een handtekening van het bestuur en meer hoeft het niet te zijn: de tijdlijnnotitie uit dit hoofdstuk (welke datums gelden voor ons), het maatregelenplan T8 uit hoofdstuk 4 (wat wij doen aan geletterdheid en waarom dat passend is) en het vaststellingsbesluit T12c uit hoofdstuk 8 (dit dossier is het onze, deze persoon houdt het bij, op deze datum kijken wij er opnieuw naar). Bij het tekenen stelt de directie drie vragen: welke systemen in het register raken besluiten over mensen en wie is daar per systeem eigenaar van; welke leveranciers hebben de uitvraag T10a niet beantwoord en wat doen wij daarmee; en wanneer staat de volgende vaststelling in de agenda. Wie die drie vragen beantwoord krijgt, weet genoeg om te tekenen.

In uw dossier: een uitdraai van de tijdlijn hierboven, met de datum waarop u hem hebt vastgesteld en de naam van degene die dat deed: document 1 in de map, nog vóór het register. Daaronder: een notitie van een halve pagina met de conclusie welke datums voor úw organisatie gelden (2 augustus 2026 voor iedereen, 2 december 2027 voor systemen die na de kwalificatietoets van artikel 6 in samenhang met bijlage III als hoog risico gelden) en de vermelding dat die conclusie opnieuw wordt bekeken zodra de regelgeving wijzigt. Dat lijkt overbodig. Het is uw bewijs dat u de juiste versie van de regels hanteerde op het moment dat u besloot en het is het enige document in de map dat u in vijf minuten maakt.

Uit het templatepakket: T3 Rolbepaling per systeem

Het boek levert dertien templates. T3 is de rolbepaling: zes vragen die per systeem bepalen of u aanbieder of gebruiksverantwoordelijke bent. Hoofdstuk 2 legt de regels achter de zes vragen uit. Op de tweede pagina begint T4, de check op verboden praktijken.

Het complete templatepakket is gratis te downloaden op www.ai-bok.nl/bewijsdossier, ook zonder het boek.

T2d: Uitkomstverslag

Uitvraag verstuurd op: ____-____-____ Aan: ____ personen
Respons: ____ (____%)
Aantal nieuw gevonden tools: ____
Waarvan zonder verwerkersovereenkomst: ____
Toegevoegd aan T1 op: ____-____-____
Genomen vervolgacties: _____

T3: Rolbepaling per systeem

Doel. Per systeem vastleggen of de organisatie aanbieder of gebruiksverantwoordelijke is. **Eigenaar.** Dossierhouder; juridische toets bij elke conclusie "aanbieder" en bij "twijfel". **Herziening.** Bij wijziging van het systeem of het gebruiksdoel.

Systeem	V1 zelf ontwikkeld?	V2 voor ons laten ontwikkelen?	V3 onder eigen naam of merk in de handel gebracht of in gebruik genomen?	V4 hoogrisicosysteem waarop wij onze naam of ons merk zetten, behoudens andersluidende contractuele afspraak (art. 25 lid 1 onder a)?	V5 hoogrisicosysteem substantieel gewijzigd, of doel zo veranderd dat het hoog risico wordt?	V6 onder eigen gezag gebruikt?	Conclusie	Zekerheid	Getoetst door	Datum
	ja/nee	ja/nee	ja/nee	ja/nee	ja/nee	ja/nee	aanbieder / gebruiksverantw. / importeur / distributeur	zeker / twijfel		

Regel 1. Aanbieder bent u wanneer (V1 óf V2) én V3 allebei "ja" zijn. Dat is de definitie van artikel 3, punt 3: ontwikkelen of laten ontwikkelen, én onder eigen naam of merk in de handel brengen of in gebruik nemen. **Regel 2.** Aanbieder wordt u ook bij "ja" op V4 of V5. Dat is de rolwissel van artikel 25, eerste lid; die speelt bij hoog risico. Bij V4 kan het contract anders bepalen; leg die afspraak dan als bijlage bij dit blad. **Regel 3.** Alleen uw huisstijl of logo op een ingekocht standaardproduct is géén "ja" op V3. Zonder ontwikkeling in uw opdracht blijft u gebruiksverantwoordelijke. **Regel 4.** Alle vragen "nee" en V6 "ja" → gebruiksverantwoordelijke (artikel 3, punt 4). Dit is de uitkomst voor de meeste systemen in de meeste organisaties. **Regel 5.** Koopt u rechtstreeks in bij een

partij zonder vestiging in de EU, of levert u door aan anderen, beoordeel dan ook de rol van importeur of distributeur. Die verplichtingen zijn geschreven voor hoogrisicosystemen. **Regel 6.** Bij "twijfel": herbeoordelingsdatum invullen en de reden noteren. Gedocumenteerde twijfel is verdedigbaar; stilzwijgen niet.

T4: Check verboden praktijken (artikel 5)

Doel. Eenmalig uitsluiten dat de organisatie verboden toepassingen gebruikt; daarna jaarlijks aftekenen. **Eigenaar.** Dossierhouder; elke mogelijke "ja" gaat direct naar de directie en een jurist. **Herziening.** Jaarlijks.

#	Categorie	Van toepassing?	Toelichting	Datum
1	Manipulatie die gedrag wezenlijk verstoort met kans op schade	ja/nee		
2	Uitbuiting van kwetsbaarheid door leeftijd, beperking, sociale of economische situatie	ja/nee		
3	Sociale scoring met nadelige behandeling in losstaande context	ja/nee		
4	Voorspellen van crimineel gedrag uitsluitend op profilering of persoonlijkheid	ja/nee		
5	Ongericht schrappen van gezichtsbeelden voor herkenningsdatabanken	ja/nee		
6	Emotieherkenning op de werkplek of in het onderwijs (<i>uitzondering: medische of veiligheidsredenen: art. 5 lid 1 onder f</i>)	ja/nee		
7	Biometrische categorisering om gevoelige kenmerken af te leiden	ja/nee		
8	Realtime biometrische identificatie op afstand in de openbare ruimte voor rechtshandhaving	ja/nee		
9	Genereren of manipuleren van niet-consensueel intiem beeldmateriaal (<i>art. 5 lid 1 punt b bis, van toepassing per 2 december 2026</i>)	ja/nee		
10	Genereren van materiaal van seksueel kindermisbruik (<i>art. 5 lid 1 punt b ter, van toepassing per 2 december 2026</i>)	ja/nee		

De nummering 1 tot en met 10 is de eigen nummering van dit boek; de wettelijke aanduiding staat bij de twee nieuwe categorieën vermeld.

Extra aandacht bij twee categorieën:

Zo gaat het boek verder

Hoofdstuk 2: bent u aanbieder of gebruiksverantwoordelijke?

Deel II: de vier dossiers die nu af moeten (inventarisatie, artikel 4, artikel 50, verboden praktijken), elk met wat er in de map belandt.

Deel III: hoog risico en de map als geheel.

Deel IV: vijf praktijkbeelden, van gemeente tot softwareleverancier.

Deel V: twintig vragen die u gaat krijgen, met het bewijsstuk per vraag.

Bestellen: www.ai-bok.nl/bewijsdossier (29,50 euro inclusief btw).